

Genderová¹ rovnost v evropské legislativě

Anna Záborská

Vaše excelence, vážené dámy a pánové.

Slovenská legislativa

V roce 2004 byl během druhé vlády Mikuláše Dzurindy přijat tzv. Antidiskriminační zákon. Tento zákon zavádí pojem diskriminace z důvodu pohlavní nebo genderové identifikace. Tento zákon zároveň zavádí zákaz diskriminace z důvodu pohlaví v zákoníku práce, v zákoně o soustavě základních a středních škol a zákoně o zdravotní péči. Antidiskriminační zákon byl povinnou transpozicí třech směrnic EU, které řešily otázku rovného (stejného) zacházení.

Ani v jedné z těchto tří směrnic přijatých v roce 2000 se však nenachází slovo gender. Jen jedna z nich mluví o diskriminaci i z důvodu sexuální orientace, ale i to pouze v souvislosti se zaměstnáním.

V říjnu 2007 první vláda Roberta Fice zřídila Radu vlády pro genderovou rovnost. Podle oficiální tiskové zprávy tím plnila jeden ze závazků Programového prohlášení, v němž se zavázala, cituji: „prosazovat v politice rovnoprávnost žen a mužů jako důležitý faktor rozvoje demokracie a realizace lidských práv tak, aby se splnily závazky vyplývající z Lisabonské strategie, jako i mezinárodních smluv. Rada (...) by měla mít za úkol navrhnout opatření a usměrňovat činnosti zaměřené na podporu genderové rovnosti s cílem předcházet diskriminaci na základě pohlaví.“

Usnesením vlády Ivety Radičové z března 2011 byl schválen nový Statut Rady vlády SR pro lidská práva, národnostní menšiny a genderovou rovnost (dále jen „statut“). Už na prvním zasedání Rada přijala prohlášení, v němž žádá zřízení speciálního výboru pro práva osob s neheterosexuální orientací. Usnesení však vláda hlasy ministrů za KDH a SDKÚ-DS ignorovala a výbor nebyl zřízen.

Po předčasných volbách v loňském roce, v červnu aktivisté bojující za práva leseb, bisexuálů, gayů a transsexuálů veřejně vyzvali druhou vládu Roberta Fice, aby takovýto výbor zřídila. V říjnu se tak stalo a vznikl Výbor pro práva leseb, gayů, bisexuálních, transgenderových a intersexuálních osob (zkratka LGBTI).

Z této krátké historické rekapitulace je na první pohled zřejmá jedna věc: v průběhu posledních pěti let se významně změnila a rozšířila definice termínu gender a genderová rovnost.

Co je vlastně „gender“?

Pojem „gender“ se dlouho překládal do slovenštiny jako „pohlaví“. V tomto významu se používal i v evropské legislativě, na níž se obhájcí rozšířené definice tohoto termínu často dovolávají. Čl. 2 Smlouvy o založení ES říká, že podpora rovnoprávného postavení mužů a žen je jedním z úkolů Evropského společenství. Čl. 3 (2) říká, že Společenství se ve všech svých činnostech zaměřuje na odstranění nerovností a podporu rovnoprávnosti mezi muži a ženami. Článek 13 smlouvy umožňuje přijmout opatření k boji proti diskriminaci na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženského vyznání anebo víry, zdravotního postižení, věku anebo sexuální orientace. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES z 5. července 2006 o vykonávání zásady rovnosti příležitostí a rovného (stejného) zacházení s muži a ženami ve věcech zaměstnanosti a povolání, komplexně pokrývá vícero aspektů rovného (stejného) zacházení a zároveň nahradila několik různých směrnic, které tyto aspekty upravovaly v minulosti. Jak jsem již vzpomněla, v této směrnici se objevuje i zákaz diskriminace v zaměstnání na základě sexuální orientace. Ta je uváděna jako samostatný důvod diskriminace. Pokud se v anglických zněních těchto směrnic používá termín „gender“, je zřejmé, že se vztahuje na mužské a ženské pohlaví.

¹ Ve slovenském originále je používán výraz rodová rovnost

Situace se však v posledních letech změnila, minimálně na úrovni politiky. Ten, kdo se zabývá EU anebo národními směrnici „genderově orientované politiky“, velmi rychle zjistí, že tento termín je těžce uchopitelný. Často se jednoduše ztotožňuje s „rovnoprávností“ mužů a žen, někdy s lepším „sladěním zaměstnání a rodiny“ pro ženy. Tato nejednoznačnost je úmyslná, protože v moderní politice se upřednostňují výrazy, které se mohou libovolně měnit podle nálady veřejnosti, jako např. „sociální spravedlnost“, „udržitelnost“, „reprodukční a sexuální práva“ a podobně. Jsou to pojmy, které mohou znamenat všechno, anebo nic.

To platí i při genderové rovnosti. Zde však jde o víc než jen o „zrovnoprávnění“ (tento termín také může znamenat cokoliv). Slovo „Gender“ se v angličtině vztahuje na kulturně a sociálně určené pohlaví, ne biologické – takovéto rozlišování je možné jen v několika málo jazycích. Svědčí o tom především mnohá usnesení Evropského parlamentu, ale i materiály vypracovávané Evropskou komisí.

V pozadí je vždy položena otázka, možná spíše podezření, zda nedochází k nějakému „diskriminačnímu“ chování, zda se nepostupuje podle neodůvodněných, svévolných stereotypů nebo zda se nepřebírají genderově specifické vzory, které vznikly na kulturním pozadí. Politika „gender mainstreamingu“ chce zrušit rozdíly mezi muži a ženami, jejich původ vidí jako „kulturní“, založený na zvycích a tradicích. Domyšleno do konce by tato politika vedla k úplné rovnosti mezi pohlavími a biologické pohlaví by bylo zredukováno na nepodstatnou vlastnost člověka, která není významnější než např. rozdílná barva vlasů.

Otázka na komisi

V minulém volebním období jsem byla předsedkyní parlamentního výboru, který se do té doby jmenoval Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví. Jeho dnešní název zní: Výbor pro práva žen a genderovou rovnost. O změně názvu výboru nerozhodli volení poslanci parlamentu, ale úředníci bez mandátu od voličů. A velkou část jeho agendy dnes tvoří problematika lidí s jinou než heterosexuální orientací. V červenci loňského roku jsem proto jako poslankyně EP položila Komisi písemnou otázku. Zeptala jsem se, na jaké právním základě Komise používá pojen gender v oficiálních publikacích EU a co si od toho slibuje.

Ve Smlouvě o fungování Evropské unie, která je primárním zdrojem evropského práva, se mluví jen o rovnoprávnosti mezi muži a ženami. Pojmy „gender“ a „genderová rovnost“ se však v oficiálních materiálech stále častěji používají v širším významu a zahrnují i specifická práva LGBTI osob.

Dovolte, abych citovala z odpovědi komisařky Redingové: „Pojmy ‚pohlaví‘ a ‚genderová rovnost‘ (např. uplatňování hlediska genderové rovnosti, genderové stereotypy atd.) jsou dlouho používány, a to nejen odborníky v akademickém prostředí, ale i národními vládami, parlamenty a veřejnými správami na celém světě a v EU, jako i mezinárodními organizacemi. Používání této terminologie tedy nepředstavuje nový vývoj.“

Tato odpověď Komise je přinejmenším zavádějící, když termín „gender“ se dnes prokazatelně používá v mnohem širším smyslu než ještě před pěti lety. Zároveň je přiznáním, že pro takovéto rozšíření významu termínu „gender“ neexistuje žádný právní základ v evropském právu. Komise potvrdila, že používá toto slovo v novém významu proto, že to dělá každý. Řečeno jinak, Evropská komise usiluje o ideologickou politiku bez právního základu.

„Gender“ v mezinárodním právu

Rozšířené chápání termínu „gender“ nemá oporu ani v mezinárodním právu. Jeho jedinou definici najdeme v Římském statutu Mezinárodního trestního tribunálu v článku 7. Ta je plně v souladu s tehdejším chápáním mezinárodního práva a definuje termín „gender“ jako, cituji: „poukazující ve

společenském kontextu na obě pohlaví, muže i ženy. Termín „pohlaví“ nenaznačuje jiný význam, který by se lišil od již uvedeného významu.“ I proto v kodifikovaném slovenském znění Římského statutu, tak jak byl zveřejněn ve sbírce zákonů, se slovo „gender“ překládá ještě jako „pohlaví“.

Náznak změny ve významu se objevil během Čtvrté světové konference o ženách, která se konala v roce 1995 v Pekingu. V neformálních diskusích se tam objevilo jiné, radikální chápání termínu „gender“. To však bylo odmítnuto. Předseda konference na doporučení většiny členských států výslovně prohlásil, že slovo „gender“ se používá v obvyklém všeobecně chápaném významu. Vztahuje se tedy na muže a ženy. Zdůraznil také, že nebyl zamýšlen „žádný nový význam anebo konotace tohoto termínu“.

Bohužel, toto prohlášení předsedy Pekingské konference není závaznou součástí přijatých dokumentů.

Ideové kořeny

Feminismus sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století ignoroval rozdíly mezi pohlavími. Tyto feministky se chovaly tak, jako kdyby ženy neměly žádné pohlaví a musely proto bojovat o to mužské, podobně jako proletariát v komunistické revoluci musí bojovat o vlastnictví kapitálu. Normou byl muž a šlo o to, aby se žena stala mužštější.

V devadesátých letech feministická teorie však tento názor opustila. Nahradila jej požadavkem, podle něhož by pohlaví jako faktor v mezilidských vztazích a při budování „spravedlivé“ společnosti už nemělo hrát roli. Vychází přitom z předpokladu, že neexistuje dopředu daná identita, popisovaná kategorií „žena/y“. Namísto biologie přebírá roli osudu kultura.

To nevyhnutelně vede k otázce, co je vůbec identita, případně jaký význam má pohlaví pro její formování. Pokud je pohlaví skutečně důležité, má tato důležitost pouze kulturní původ? Je pohlaví pro formování identity podstatné?

Pokud není identita jasně definována, pak to samé platí i o pohlaví. Jednoznačnou bipolaritu muž-žena nahrazuje kontinuum různých forem pohlaví, které může mít podobu sahající od „úplné“ ženskosti k „totální“ mužnosti.

Hnacím motorem této revoluční politiky, která usiluje o dosažení úplné rovnosti mezi muži a ženami, je názor, že jakákoliv nerovnost vede k hierarchizování lidí a to zase k podrobení a vykořisťování. A tak se dostáváme k dalšímu zdroji genderové ideologie, jímž je marxistická a post-marxistická doktrína.

Klasický komunismus se nikdy netajil, že chce odstranit „buržoazně-kapitalistické mocenské struktury“. Manželství a rodina nejsou podle tohoto chápání ničím jiným než produkty mocenské struktury, která má sloužit k udržování moci kapitálu. Proto je zapotřebí mládež sexualizovat, podporovat alternativní formy partnerství a vzít děti co nejdřív z péče rodičům.

Neustále se snaží stvořit „nového člověka“.

Pokud se biologicky podmíněná identita, jednou a navždy pevně daná pohlavím, změní na fakultativní genderovou sebe-identifikaci, požadavek rovnosti nevyhnutelně povede k uzákonění „manželství“ osob stejného pohlaví. Princip rovnosti vytváří právní základ, který téměř vylučuje opozici k takovému zákonu.

Nejčerstvějším příkladem je Francie, kde byl argument rovnosti použit při prosazení nové definice manželství. Sloganem francouzské socialistické vlády se stalo „manželství pro všechny“. V tom stejném týdnu prošel ten samý projekt v britském parlamentu jako návrh konzervativní vlády. Britský premiér Cameron přitom už předtím varoval africké země, že jim bude odmítnuta veškerá ekonomická pomoc,

pokud nezabezpečí homosexuálním osobám stejná práva jako ostatním, nejen v otázce chování se, ale také v možnosti uzavírat manželství mezi osobami stejného pohlaví.

Instituce rovnostářského manželství je ústředním momentem revolučního projektu, který se snaží převrátit nejzákladnější struktury společenského života. Christiane Taubira, francouzská ministryně spravedlnosti, vyhlásila, že takzvané „manželství pro všechny“ bylo navrženo jako skutečná změna civilizace. Jde o základy alternativního systému morálky, který se nazývá i morálním konsenzem, který bude úplně nastolen po celkovém zničení jednoty rodiny, tak jak byla vnímána během staletí a kolem níž se postupně vybuďovala a upevnila sociální struktura nejvyspělejších společností.

Naštěstí i naneštěstí je genderová politika na mezinárodní i evropské úrovni realizována takzvanou otevřenou metodou koordinace. Výhodou tohoto mechanismu je jeho relativní otevřenost, která umožňuje lehčí angažování se různým aktivistům i zájmovým sdružením. Dlouho tuto možnost využívali zejména aktivisté prosazující genderovou ideologii. Je třeba si však uvědomit, že stejně od tohoto mechanismu mohou – a měly by – vstupovat i ženské asociace a rodinná sdružení, kterým jde o zachování přirozeného chápání lidské identity, manželství, rodiny i mezilidských vztahů. Při hledání konsenzu totiž platí, že **ten, kdo chce být vyslyšen, musí mluvit nahlas.**

Podílet se na rozhodování a vykonávání rozhodnutí umožňuje také informovat veřejnost o jejich skutečném obsahu. Věřím, že v blízké budoucnosti se podaří i u nás vydat knihu německé autorky, socioložky Gabriele Kuby o genderové politice, která umožňuje lépe pochopit současný stav a vytváří předpoklady k informování a věcné diskusi.

Co se týká veřejné politiky na Slovensku, měli bychom znát zkušenosti z jiných členských zemí, zejména uzavírání některých center genderového výzkumu. V Norsku ukončilo svoji činnost Centrum genderové ideologie, protože norská vláda zastavila financování této univerzitní instituce z důvodu nedostatečných vědeckých podkladů. V Německu federální vláda uzavřela prestižní německé Federální středisko genderového výzkumu založené na Humboldtově univerzitě, protože tato instituce nepřinášela žádné konkrétní výsledky. Ve Francii novináři odhalili, že veřejné dotace na genderový výzkum byly udělovány pouze na základě politických priorit vlády. Zde bych doporučila ctěnému publiku podrobně analýzu Institutu Lva XIII., který předložil analýzu financování politiky genderové rovnosti na Slovensku.

Je potřeba si uvědomit jedno: neexistují speciální ženská práva a mužská práva, neexistují ani zvláštní práva lidí s jinou sexuální orientací. Existují jen přirozená práva každé lidské osoby. V těchto právech jsme si všichni rovni a spravedlivá společnost musí úzkostlivě dbát o to, aby nikomu nemohla být tato práva upírána. Já jako žena nemám méně, ale ani více práv než můj manžel. Člověk s homosexuální orientací nesmí být diskriminován na pracovišti ani v politice, pokud mu jeho sexuální orientace nebrání ve výkonu jeho povinností. Žádný člověk nesmí být občanem druhé kategorie. Pokud se však vyskytnou problémy, a ty se vyskytnou vždy, je potřeba je řešit přímo, a ne skrytě přes změny definic základních společenských vztahů. Protože takovéto změny obcházejí potřebu společenského konsenzu a vyvolávají napětí.

Slovensko nemá žádný právní závazek vůči EU, z něhož by vyplývala povinnost akceptovat genderovou ideologii. Často však naši politikové nedokáží čelit tlaku na její prosazování ze stejného důvodu, jaký uvedla v odpovědi na moji otázku komisařka Redingová – dělají to i jinde, takže my asi musíme taky. Přesný opak je přitom pravdou. I my máme možnost přímo ovlivňovat a měnit podobu budoucí evropské legislativy. A tím pádem neseme svůj díl zodpovědnosti za to, jak bude vypadat Evropa a Slovensko už v blízké budoucnosti.²

² Příspěvek na konferenci s názvem Pochopit lidskou důstojnost 26. 4. 2013 v Bratislavě.